

Котилася горошина

Віктор Терен

Віршована казка

Котилася горошина
Од поля до поля.
Не вгадала моя мати,
Яка мені доля.
(Народна пісня)

ПОЧАТОЧОК

Жили собі чоловік та жінка,
І мали вони шестеро синів та одну дочку.
От Змій вхопив Оленку, а брати пішли визволяти,
Так він їх переміг та й закинув у льохи-темниці.
Поставив вали з гаківницями,
Ходять слуги, шабельками побренькують,
А Горинич смоляне пиво п'є
Та заїдає залізними варениками.
Що ти зробиш страховиську гидомордому?..

Аж сталася пригода:
Пішла жінка на річку прати,
Тільки намочила рядна,
Глядь — котиться горошинка.
Вона її і з'їла.
І народився у неї синочок хороший —
Котигорошко.

Та не кажи відразу —
Мовляв, уже чув про нього казку.
Бо так-то воно так, але трохи й по-іншому:
Почав Котигорошко
Писати вірші.

І писав їх не тоді,
Коли його діди в Опішні
Писальцем з пір'ячка глечики розписували,
А тоді,
Коли уже повідкривали універсами та канцтовари,
А в них кулькові ручки, зошити та блокноти
Продавали.

* * *

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Хатка вибілена. Вербі.
Поруч грядка полуниць.
З димаря дереться в небо
Диму кручений панич.

Тут і ріс Котигорошко
На борщі та молоці.
Не одну порвав сорочку,
Не одні зносив штанці.

Знав, де яблука й черешні,
А було, мине байрак,
На старому ожередищі
Печеричок назбира.

Так набігається, лишенько,
Нагарцюється за день,
Що у полі на обніжку
Деся примоститься й засне,

Руки широко розкинувши,
По-козацьки, горілиць...
А над ним волошки сині,
Шум ячменів та пшениць.

Грався з хлопцями у "ножика",
В берег бігав до води.
І любив Котигорошко
Щось придумувать завжди:

"Подивіться —
Листя світиться
На березі угорі:
Світлячки від ясен-місяця
Запалили ліхтарі..."

Отак його щовечора на вигоні,
Бувало, як обсяде дітвора,
То й слухає...
Матуся з хати вигляне:
— Стемніло вже!
Розходитись пора...

Виносить піджачок його приношений,
Стоїть і незлобливо доріка:
— Накинув би,
Ти ж змерз, Котигорошку,
Он "сироти" у тебе на руках.

І хлопчиків пожурить зголоднілих:
— Ось нате
Ваш забутий передднівок.
Смородина й гречаники в полумиску...

А там, дивися, і сама послухає...

Та тільки от що:
Хоч було й приємно,
Що слухають її синочка так,
А саме тут і відчувала неня
Якийсь для неї невідомий ляк.
Щораз її пекли і насторожували
Ті вигадки,
Чого сама не зна...
Не принесли б вони Котигорошку
Якоїсь неприємності чи зла.

В людей он як:
Ще не сп'ялось на ноги,
А вже дитя привчається потроху
До думки про хазяйство, про диплом.

А це — лише до віршиків охоче,
Та ще про булаву якусь торочить,
Вже краще б здав її в металолом.

І так, і сьак, і з батьком прикидали,
І якось не вкладалося у них
Оце його щоденне причандалля —
Блокнотики, олівчик та словник.

* * *

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

... Та сама його кімната.
У небо квартира відчинена.
У слоїку квіти —
Вони уже зовсім поблякли.
Найбільша троянда
З червоної
Стала коричнева,
Здається, недавно так
День народження відсвяткували.

В кутку етажерка.
На ній уже місця мало.
А з дому коли поїхав —
Мати й вазончика примостила.
Стоять його книги...
Фізика...
А поряд — "Мауглі"...
Мабуть, читав за хатою —
Між сторінками гвоздика.

Узяв із полицки
"Два капітани" Каверіна.
О, як по цій книжці
Волю свою Виховував!
Постелить, бувало, мати
І тільки вийде за двері,
А він подушку відкине —
Та й поліняку під голову.

Та книжка
У небо кликала
Словами, що в серці озвалися:
"Боротися і шукати,
Найти й не здаватися!"
Він більше за все на світі
Зворушливо їм повірив,
У творах на вільну тему
Брав за епіграф.

Отак повелося —
Усі тоді йшли в інженери.
В ті роки летіли ракети
До Місяця й до Венерн.
І, може, тому
Або й через книжку, що зараз в руці його,
Подався у місто,
До інституту авіаційного.

І ось — на канікулах.
Мати просто цвіте,
Своєму синочку
Вкорочує плащик по моді.
Ще б пак! Він у неї —
Студент.
Про більше щастя
І мріяти годі.

Колись і вона
Побігала в школу змалку.
А батько закинув нишком
Ботиночки на горище:
— Навчилась читати — й досить.
Кінчай ці науки, Манько.
Ось тобі швейна машинка —
То для дівки найвище.

Де тоді не шукала
Взувачку свою обплакану:
У скрині і в прикомірку,
В сарайчику між граблями,

А потім учителька —
Старенька Софія Карлівна —
Прислала дітей,
Аби й книжечки забрали.

Не вийшли із неї люди.
Нічого, живе потихеньку.
Зате порадіє сином —
З ним таки повезло.
Хорошу роботу матиме —
Зараз же всюди техніка,
Он скільки машин усяких
Придбало собі село.

А бач, йому ще хотілося
Податися в Літературний!
Ото б заморочив голову,
Хай би тим віршам грець.
Хто знає,
Чи друкували б,
А може б, не пофортунило,—
Намарно б сидів над паперами
Вдень і вночі, як чернець.

Авжеж, ні поїсти вчасно,
Ні привдягтись не було б коли,
Чи десь відпочити в компанії
І стільки ж треба списати
Тоненьких отих блокнотиків,
Аби на хліб та до хліба
Він заробити зміг.

Не так вже їх забагато,
Тих, що до слави добилися:
Того вона знає...
Іншого...
Ну ще там, може, який.
А то — хоч і в їхнім сільмазі —
Лежать на полицях, пиляться,
Бог відає, ким написані
Барвистенькі збірочки.

А син у неї звичайний.
Не з перших і не з останніх.
За ним якогось таланту
Не помічала доти.
Ну, ясно, що він старається...
Але ж цього недостатньо.
Як хоче —
Нехай пописує
Увечері, після роботи.

...— Синочку,— озвалась неня,—
Візьми ось, підшила плащика.
Ти наче невеселенький?
То, може б, гайнув куди?
Учора біля колодязя
Хвалилась тітка Палажка,
Що й Женька її приїхала.
Ото б і в гості сходив.

І вулицею пройшовся б,
Ти ж будеш вдома недовго...
А він погортав Каверіна...
Хай вічно живе романтика!
Та тільки оця,
Що в книжці,
Певно, вона пе для нього.
Не варто з чужої стежки
Свої починати мандри.

Не кожному казка судилася
Про килими-самольоти.
У тій,
Що його чекає,
Він досі не побував.
Вона десь отам, де орють,
Вшивають хати околотом,
Там, де мовчить Кожум'яка
Й сміється
Іван-Побиван.

* * *

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

Хто знає, чи свою напише казку,
А поки що минаються літа,
Її нема,
а є пиріг на празник.
І служба є.
І жінка молода.

Була із неї дівчина модненька,
З-під хустки билось віялко руде,
Щоправда, тільки посміхалась Женька
І мружилась поблажливо на те,

Як їй носив книжки свої улюблені
Чи ввечері на стежці польовій,
Вертаючись околицями з клубу,
Усе питав, що думає про фільм.

Блищав півмісяць, як у Женьки брошка,
І, путівцем побігши навмання,
Вона сміялась:
— Ну й Котигорошко!
А що там думать?
Все одно брехня.

За квіткою нагнувся біля хати,
Але спинила:
— Цю побережи,
Коли ж мені схотів подарувати,
Зірви он ту, маленьку, в спориші.

Адже у нас і свайба незабаром,
Тож матінка моя і повезе
Півонії продати на базарі,
А заодно купить
і те, і се...

Та ти не сердься,
Прощавай, лебедику,
Бо треба рано встати,

Не проспи,
Аби її устиг велосипедом
До поїзда узавтра
провести.

...Стояв намет В порожнім квітнику,
Розбилась не одна весільна чарка.
Гостям було занадто тісно й жарко,
Неначе помідорам в парнику.
Іще й тепер тобі, Котигорошку,
Вчувається розхристана гармошка,
Приспівки
Та пересміхи,
Примовочки гарнесенькі:

"Танцюй, Ликерія,
Шелестить матерія,
Хоч сіра, а хоч біла,
Аби дужче шелестіла!"

"Що то буде, що то є,
Що дід бабу продає?
За високу цінку,
За дві пачки тютюну!"

Іще три дні по родичах весільна
Цвіла і пригощалась презва.
Тоді здали фату у комісійний
І Женька закотила рукава.

І ось тепер,
Вернувшись із заводу
(Містечко поряд, їздить півсела),
Усе частіше клопоти й гризоти
Він чує край сімейного стола:

— Поїж та груші збризкай купоросом,
Вкosi кролиці, бо вона ж поросна,
Та ще одну повіточку стули.
Дістань емалі — родичі прохали,
Та ще чогось, та чорта із рогами,

Як бачиться, хазяйства не натлить.

Він все поробить, хлопець роботящий,
Таки ж не заволока непутящий,
Але. хотілось у якийсь там день
Піти і в гай, під клени кучеряві,
І прилягти на сонячній галяві,
І думати про небо та людей.

А вдома Женька з ранку метушиться:
Їй конче треба платтячко пошити.
Авжеж, це знову трапилась нагода
Сходить на іменини чи на входи...

А то ще лагідненько говорила:
— Якесь ім'я у тебе застаріле!
Давай на людях будеш Костянтин.
А вдома — Котик.
Не перечиш ти?

А він до неї:
— Замовчи! — гарикнув.
Схопився, аж гладущик перекинув.
— Це що, я вже зведусь на котеня?!
А Женька ще й услід йому вищала:
— Іще тобі чого не вистачає?
Мов чорна хмара,
Сердишся щодня...

... Котигорошку,
Ти ж хіба один оце,
Що гибіє при жінчиній спідниці,
А булава ржавіє в лопусі?
І замість неї маєш ополоника,
До пальців липне патока солодка,
І ллеш у склянки для гостей кисіль.

І так воно тобі все накіпіло,
Що кинув би
ці килими й напірники,
Та зупини тебе в останню мить

Лиш те,
Що ще не можеш розпізнати Своєї сили
і на що ти здатен,
Крім того, щоб повіточку стулить.

* * *

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

От якось у неділю до матусі
Навідався... Аж десь отак в обід
До них у двері хтось постукав —
Зайшов у хату незнайомий дід.

— Господар є?
Подай мені водички.
Уже й не думав бути в цім краю.
Аж занесло.
Так, значить, їду бричкою —
І раптом ваш причілок пізнаю.

Ото й звернув я на подвір'я ваше...
Це ж хто —
Котигорошко ти? Авжеж?
Із батьком я твоїм парубкував ще,
Та й з матір'ю сусідилися теж.

Ну що у вас новенького чувати
І про сестру твою, і про братів?

— Які брати? Яка сестра?
Стривайте...

А дід тоді йому і розповів...
Та ось матуся відчинила двері:
— Котигорошку, де ж це ти подівсь?
Врубай дрівець, пора варить вечерю,
А в нас ще й не запалено в плиті.

— Мені уже не до вечері, нене!
Тут щось таке говорить дід Хома!

Так, значить, Змій украв сестричку в мене?
Братів моїх в темницю заховав?

Чому ж не признавалися роками
Та з батьком на півслові примовкали,
Коли вбігав я з вулиці? Скажи...
Тепер я розумію кожен погляд ваш,
І навіть те, чиї ото доношував

На мене завеликі кожущки.
Він хвилювався — гнівний і високий,
Дивилась ненька злякана, стара.
І з-поміж пальців сипалась квасолька,
Та дивний шум у скронях наростав.

У шибку билась надокучно муха,
Було так тихо, мов кінчався світ.
Одразу Женька доточила вуха,
Очима кліпав сторопілий дід.

— Ну що ж...
Про все дізнаєшся,
Мій сину.
Лише чекай...
От зараз...
Відпустило.

Брати були вже майже парубки,
Орали поле, сіяли пшеничку.
Та ще кохану берегли сестричку,
У всьому догоджали залюбки.

А вже Оленка! Що то за дочка!
Хороша станом, а сама білява.
Які я сорочки їй вишивала,
Які нитки пускала на рукав!

Та вже і мій перетікав вік,
Прихоплює задишка, крутить руки.
А я й не знаю,
Чи вони живі,

Чи, може, вже й на попілець потрухли.

А ось тоді наважувалась часто
Його здогнать — та зник з-перед очей —
Хотіла з ним востаннє позмагатись
Або й собі загинуть з рогачем.

Котигорошку, я тебе й не ждала,
Вже звикла до своєї самоти.
Як раптом в ніч,— здається, на Купала,—
Мені під серцем ворухнувся ти.

І народивсь.
Останній мій синочок!
Від чого я тебе не берегла:
Від золотухи, урвиська, вола...
Вмивала, ніжки парила у ночвах.

А кутала! Бувало, як задме,
Як намурує кучугури взимку,
То я під шапку підіпну й хустинку —
Хай сердишся, аби лише не змерз.

От якось ми із батьком пробалакали,
Що знову
вовк чиєсь ягня поніс.
Дядьки робили засідки й облави,
Та де злодюгу знайдеш?
Темний ліс.

А ти,
Тоді пригадую, в саду
До нас підбіг, забувши про чорниці:
— Е, мамо й тату!
Киньте,
Не журіться.
От виросту,
То, може, я й знайду.

Я глянула на тебе, як почула:
Насупив брівки, дивишся на шлях.

Погладила тобі русявий чубчик
І, слова не сказавши, відійшла.

Отож тоді я раптом зрозуміла:
Так он як повертається в житті!
Ти підеш теж колись до Змія
І станеш на залізний тік.

А в нього кам'яниці і сторожа,
А вже вогненних стріл і поготів...
Но вернешся ти сам, Котигорошку,
Не вернеш і своїх братів.

Та й я одна лишусь на старість в хаті,
Щоб замість внука пустку колихати
Та згадувать маленького тебе...
І довга ніч.
І тільки дід хропе.

Оце й тобі не говорила тому
Про тих дітей, що втратила давно,
Аби хоч ти не йшов нікуди з дому,
Бо Змій могутній.
З'їв би все одно.

Я всі тоді оббігала хати,
До кожного вклонялась на по юзі —

Просила таємницю берегти...
Дід — здалеку. Не чув моєї просьби.

... Надходить ніч —
Таємна, корчувата.
Зав'язуються вовчі ягідки.
І в небі, наче в решеті курчата,
Товчуться зорі, жовті і м'які.

В кімнаті вся сім'я сиділа впроголодь,
Пригадували, що було колись.
Чим трапилось перекусили трохи
І, не топивши, спати обляглись.

* * *

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

На другий день проснувся Котигорошко,
Зібрав свої чернеткц-папірці
Та й каже:
— Випікайте, неню, коржики
І сипте у торбину буханці.

Піду я, пеню.
Може, ще Й не пізно.
Ще ж, може, і сестра, й брати живі.
Ще ж, може, рідну кров і встигну визволить.
Як знати, порадієте ще й ви.

— Та я спечу й товчеників із маком,
Але ж потрібна зброя, не пиріг.
Була б у тебе шабля-неламайка
Та ще якби хтось дужий допоміг,

Тоді б і йшов...
А так... облиш це —
Чим же ти із ним
Битимешся?

Ж е н ь к а

— А він же у нас початківець,
Поет хоч куди!
То словами битиметься,
Наче баби через тин.

М а т и

— От лишенько!
Отямся, сину, доки ще не пізно,
Бо ненажера Змій
Не пожаліє, з'їсть —
Оглянутися не встигнеш.

Котигорошко

— А то ще побачимо,
Коли б він і не подавився!
А я ж таки маю силу,
То як же це так,
Щоб вона злежалася,
Нікому не знадобилася?
Для чого ж тоді вона мені?
Та й коли подумати, то, може,
Хоч одну голову я йому відітну,
Іншим легше буде
З тією зміюкою боротися.
Уже ж хтось підрубав Гориничу крила,
Що тепер не залітає сюди,
Як було тоді,
Коли нашу Оленку він украв.
То і я його
Приборкаю трохи.
Воно ж, неню,
Не все в одній битві
Вирішується...

Мати

— А ти, старий?
Ви гляньте,—
З дому син іде,
А він — хоч вовк траву їж —
Снідає.

От нерви!
Житиме літ сто!
Ану скажи йому, а то...

Вона б ще й не таке домислила,
Коли б татусь, відклавши хліб,
Мерщій не одійшов од миски
Й Котигорошкові
не повелів:

— Ну так, звичайно...
Слухай матір, сину.
Так ліпше
І для тебе, й для сім'ї.
Он мають люди вже свої машини.
Хто ж їх купив?
Однолітки твої.

А в тебе якось шиворіт-навиворіт:
Хазяйство, служба — мов байдуже все.
Але мені ось обіцяли шиферу —
Ділянку візьмем, цегли привезем,

Отак і стіни за тепла змуруєм...
А там тобі і клопоту нема,
Бо як-не-як, а я ще столярюю,
Усе зроблю. Це ж не когось наймать.

З дубових дощок випиляю ганок,
Легку веранду виведемо в сад...
Тоді й пиши. Це діло непогане.
А Змій... Ти почекай, він здохне сам.

К о т и г о р о ш к о

— Е, тату, не кажіть!
Сам не здохне,
Якщо його не сіпати!
Ще й змієнят наплодить,
По землі розповзуться.
Ну а коли
Такий він уже неубієнний,
Як ото про нього балакають,
То хоч приляпувати його треба,
Аби сидів десь там,
У своїй глушині,
Та сюди й не потикався.
Щоб таки знав:
Є кому в цих краях
Із ним позмагатися.
Та ви не сушіть голову,

Якось-то воно буде!

Ж е н ь к а

— Отак завжди:

"Якось воно буде!"

Іди, йди, пішов би ти уже

Аж на край світу!

Мені чоловік для дому треба,

А не якась там походеня.

А то я за плуг,

А він у луг.

Досить за тебе тягти,

Роби як знаєш,

А я за тобою не побіжу,

Не надійся.

І похапцем, як навіжена,

Свої плаття збирала Женька,

В сумки впихала кулаком.

Дверима наостанок ляснула

І, не оглянувшись ні разу,

Прохуркотіла за вікном.

М а т и

— То збігай заверни!

Б а т ь к о

— Дарма!

Нехай іде, якщо пішла сама!

М а т и

— Коли тобі замало інженерства,

Себе у чомусь іншому наверстуй.

Знайди собі роботу по плечу.

Труднішу, важчу —

Вже яку захочеться.

Де, може, більше і тривоги, і почесней,

Про тебе й люди Зможуть ще почуть...

К о т и г о р о ш к о

— Та що це я?
Мала дитина,
Що ви за мене узялись?
І не збивайте з пантелику —
Було, наслухався колись:

Отам учись, оту посватай...
Це діло давнє, не нове.
Балакать можна, мамо й тату,
А всяк по-своєму живе.
Та кажуть — з погребя видніше...
І я з цим згоден, далєбі:
Як діло вибереш рідніше,
То й слід залишиш по собі.

М а т и

— Який там слід?
Та проженуть отару
І весь твій труд зведеться на ніщо.
Ніхто край шляху камінь не поставить,
Щоб написати —
Куди, чого ти йшов.

К о т и г о р о ш к о

— Життя мені й самому стане каменем,
Якщо не обізвусь на ту біду.
Ізнидію, зігнуся під думками.
Та досить слів.
Прощайте.
Я іду.

* * *

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

І ось уже далеко від села,
Де край посадки височіли скирти,
Знайшов широку бугрувату скибу,
Яка вже ледь примітною була.

Отак ступає він по тій, прадавній,
Вдивляється та й думає собі:
В оцих степах його брати орали,
Оленка їм виносила обід.

Тож для сестри проклали борозну,
Щоби по ній їх відшукала вчасно.
А Змій ту скибу взяв та й загорнув
І пропоров нову у лігво власне.

Та й заманив... А вже на другий день
Брати зібрались на сестриччин захист.
Вже борозна зітерлась де-не-де,
Збивається, а все-таки веде
Отак-от прямо, на північний захід.

Аж ось шосе.
Гуркочуть самоскиди.
Присів Котигорошко на горбі,
Бо вже тієї вказівної скиби
Він не зумів знайти по інший бік.

"Що ж, — думає, — зійду з цієї траси,
Бо там же далі Корсунь, та Черкаси,
Та висілки, будинками густі.
А мабуть, Змій отой — одноосібник,
Літає десь далеко від усіх він,
Не може бути із людьми в гурті.

Зверну я краще на вузенькі гони,
В місця, де збереглися забобони,
Кудись там на останні хутірки,
Де, може, і донині ще бояться,
Що за шматок сальця
у п'ятницю
Бог спопелить солом'яні хатки.

Оселю лиш побачу найстарішу,
Туди і завертатиму скоріше,
Там, певно, хтось-таки про нього чув.
Отож мені й розкажуть як годиться
Все, що відоме — хоч від очевидців —
Що в краї цьому Змій і справді був".

Вже й сухарів поменшало у торбі,
Вітався до зустрічних:
— День вам добрий! —
А підійти та розпитать не смів.
Коли в якомусь хуторі надибав
Обсаджену вербичками садибу,
Де півень на ворітечках сурмив.

Привітно так дивилось троє вікон,
І гралось троє котиків при квітах,
І вишні визирали з-за вуглів.
Бабуся оббирала пір'я в решеті,
І він спинився, зважився нарешті
Та й хвірточку низеньку відхилив.

— Горинич, синку? Якже, якже, чула.
Колись отут гасав, немов причумлений.
Та тільки те все діялось коли!
А де його знайти? Та як сказати:
Оце як вліво — буде на Козятин,
А ти правуй на Змієві вали.

Нащо воно тобі, оте страховище?
Чи, може, таємниця, та приховуєш?—
Коли це поряд з ними хтось: "Хі-хі!
Це, мабуть, все для розвитку науки!"

— А ти звідкіль? Сідай до нас, онуко.

— Та ні, це я звернула мимохідь.

— То ти забрати хочеш кошенятко?
Он те, сіреньке, так до тебе нявкає!

— О ні, бабусю, я вже інший раз!
От завтра зранку забіжу так само,
А зараз поспішаю на екзамен
Останній...
І прощай, десятий клас!

І що це ти, бабусенько, торочиш?
Чого ти хлопцю голову морочиш?
А він тебе ще й слухає, еге ж?
Недавнечко писалося у пресі
Про чудисько в Шотландії, про Нессі.
А тут...
Давним-давно чудес не віднайдеш.

То ви йдете?
Немає в нас нічого
Вам дати на дорогу чарівного,
Немає пряжі, щоб змотать клубок.
Проте... Мені ось буде сіролапчик,
А вам он той, що заховавсь в калачиках,
Чорненький...
Не відмовитесь, либонь?

І на хвилинку біля них присіла,
Соломку з котеняти обтрусилася,
Тоді із рук у руки віддала:
— Коли з драконом стрінетесь тільки,
Ви ж, — попросила, — перешліть листівку,
Напишете, які у вас діла.

Отак удвох розговорились мило,
І дівчина все чисто розуміла,
Гадала теж, куди Горинич зник.
Дивилась на кульбаби біля призьби,
Бо, хлопцю в очі зазирнувши приязно,
Боялась вдруге глянути у них.

Та й почала прощатися відразу,
І він, повеселілий, в путь зібрався,
Та й кошеня під курткою зігрів.
Коли село сховалося за гаєм,

Згадав, що ймення дівчини не знає,
Але вже повертатися не смів.

* * *

РОЗДІЛ СЬОМИЙ

От шукав Котигорошко того Змія, шукав з
Самого ранку до вечора, а його усе немає...
А тоді й думає собі: він же Горинич! То і
Попрошкую я на річку Горинь...

Вже стільки походив понад Горинню,
Та хоч би там були дороги рівні,
А то ж усе підгірки та яри.
З притоками зазнав собі мороки,
А раз після дощу — до нитки мокрий —
Прокашляв-пробухикав днів зо три.

Почав Котигорошко при нагоді
Усе частіше до людей підходить,
Питався:
— Змія бачили чи ні? —
А ті в одвіт лише стенуть плечима:
— Де б узялася бісова личина?
От на гадюк натрапиш в глушині. —
Спочине,
Молоко попросить пряжене
Та й далі йде...
Уже минув Деражне,
Позаду залишився Золотин.
Аж якось в пристанційному буфеті
Усміхнений,
У замші і вельветі,
Підсів до нього чоловік один.

К о т и г о р о ш к о
(подумки)

"Ого, яке бундючне! Важна птиця.
В тарілці копирсає для годиться,

Йому біфштекс із кров'ю подавай,
Мовчить, нахабно зиркає спідлоба,
Оно рука звисає, як голобля,
І взагалі, при тілі здоровань.

Таких побачиш рідко, що й казати:
Бугристий весь, розпатланий, мизатий,
Звисає шкіра, голена давно.
І зуби не вміщаються у роті.
І як не глянь, до чого ж відворотний!
Та ну його! Дивитимусь в вікно!"

Н е в і д о м и й
(теж подумки)

"А я гадав, що в нього вигляд луччий!
А він не дуже й вигнався, голубчик.
Ні м'язів, ані зросту... Сміхота!
Замріяний сидить, не п'є, не курить...
Такий, напевно, не заріже й курки,
Бо в нього серце заболить аж так..."

Поволеньки досьорбавши окрошку,
Хотів уже іти Котигорошко,
Аж невідомий підхопився враз,
Буфетниці в кишеньку вклав червінця,
Кивнув на двері:
— Нумо, чарівнице,
Закрий, скажи, що санітарний час.
— В один момент,
Самійлечко Гаврилович.
Вам принести "Мисливської" горілочки
Чи зводите шматочок баличка?

— Ні, в нас розмова, зачинись в підсобці.
І він мерщій вмовивсь навпроти хлопця:
— Що ж, поговорим.
Ти мене шукав?

Той невідомий розпустив краватку,
В Котигорошка ноги стали ватними

І на виду увесь аж побілів, —
Бо в незнайомця шия роз'єдналась,
Перука спала...
— Що, вже упізнав нас?—
Спитало двоє Змієвих голів.

Горинич реготнув:
— Невже злякався?
А що, гарненько я замаскувався?
Ух, як мене здавили комірці!
Так ти зі мною битися бажаєш?
За ворога найпершого вважаєш?
Про це вже донесли мої люді.

Так-от скажи:
Чого від мене хочеш?
У мене звичок вже немає вовчих,
Людської крові я давно не п'ю.
Ну так, роблю я деякі гешефти,
Над селами, що по сусідству, шефствую.
Торгую, потім дещо дістаю.

Ось бач, везу з прибуточками сумку.
Щоправда, в мене й інші є стосунки,
Бо я усе кручусь поміж людей.
Я мусив поміняти свій характер,
Хоч це, звичайно, трапилось не раптом,
Так, літ за сотню... Отже ж, час іде!

... Між тим, уже надивувавшись вдосталь,
Котигорошко якось там оговтався
Та й мовить перегодом: — Ну й дива!
І справді, не пізнав тебе спочатку.
Це ж треба — навіть кігті у пальчатках.
А де, між іншим, третя голова?

А Змій від нього відмахнувсь небало:
— Ет, по своїй же дурості й пропала!
Все лаяла мене: "Ти — сучий син,
Те не роби,
І те — антиморально,

Оте — нечесно,
А оте — негарно",—
То я її узяв та й одкусив.

Та це й чудово! —
він себе погладив. —
У мене ж часто опухають гланди,
То менше хоч гірчичників кладу.
І другої я б теж позбутись радий,
Вона мені нерідко на заваді,
Та приказка говорить до ладу:

"Одна голова — добре,
А дві — краще".

К о т и г о р о ш к о
(різко)

— Ти не крути,
Кінчай оці балачки,
І не варнякай про свої Болячки,
Нехай тобі хоча б сто кольок в бік!
Однаково й тепер з тобою клопіт:
Як той казав —
Чи в лоб а чи по лобі,
Свого ти не упустиш, далєбі.

Сестра,
Брати —
Це ж ти їх поневолив,
Забрав од батька-матері, від школи...
Ех, позбиваю я твої замки!
Тирлуєшся по світу, страхопуде,
Стараєшся,
Аби від тебе люди
Ховалися, неначе слимаки.

З м і й
(перебиває)

— Живі твої брати,

Жива й сестриця.
Нічого з ними й не могло зробитися,
Вони у мене впоряджують двір.
Щодня їдять гарячий борщ з квасолею,
Ну, принуждаю трохи,
Гну по-своєму,
Та всяк старається
Звернуть на свій манір.

— Ти... ти... — аж затремтів Котигорошко,
Схопивсь, аж Змій відсунувсь насторожено
(І двері у підсобці тільки скрип...).—
Он я землею походив добряче,
І кожен раз твою роботу бачив —
Ти стільки зла в свої лапища згріб!

У тебе ікла притупились вовчі,
І крові із людей уже не смочеш,
Але ти душу випиваєш з них!
Мені стрічались —
Мислю недужі,
До всього безтурботні та байдужі,
Коли не зачіпають їх самих.

А Змій прицмокнув і всміхнувся знову:
— Давай-но ми примочимо розмову.
Підсунь фужер, наллю тобі ковток.—
Та в цю хвилину котик "няв" з-під столу
— О ні,— Котигорошко не дозволив.—
"Ток-ток",— ти чуєш?— не велить коток.

Г о р и н и ч

— А жаль, наливка в мене знакомита.
Сильніше пробира, ніж оковита.
Ти все забув би, випивши до дна.
Туди я всипав зіллячка дещицю...
От хочеш — і розкрию таємницю.
Тобі ж від мене все одно хана.

Отож послухай.

В себе біля дому
Я схрещував дурман та беладонну,
Ще й блекоти собачої доп'яв.
Змішав іще там деякі підвиди
І виростив чудесненький гібридик,
В якому й сила схована моя.

Я так його й назвав:
"Бездумне зілля".
Від нього не життя —
одне дозвілля.

Його дарую,
Підкидаю скрізь.
Хоча впливає не на всіх "Бездумне" —
Чи то на нього діють біоструми,
Чи є в людей імунітет якийсь.
До тебе не пристало теж, ти впертий.
То що ж, таких я скручую не вперше.
А вже комусь як зажену жало,
То за труною я услід ступаю
І з квітами те зілля розсипаю,
Аби по ньому й згадки не було.

Це говорила перша голова.
А із-за неї Друга визирав
Та й каже першій:
— Я вже подрімала.
Ти теж спочинь.
Втомилася, бува...

Прикривши ту, натовлену, перукою,
Дві шиї пристебнувши комірцем,
Горинич витер хусточкою руки
І далі вже продовжував тихцем.

— Свого часу я жив на Дикім полі,
До моря скиби тяг аж від Подолу,
Та зводились фортеці і міста,
Зробилось тісно —
от і переліз я

У болота, сюди, аж на Полісся
І в прийми до Пропасниці пристав.
Ти чув про неї?
О, вона відома!
Підмічена й описана потому
І то не десь, а в "Пісні лісовій"!
Заманює ночами в трясовини,
Від неї корчі, й ломота у спині,
І лихоманка, і в крові застій.

Отак удвох потроху й хазяйнуєм.
У затишку і в злагоді зимуєм,
Гляди, на весну і дитятко є.
І що не кожпе — викапана мати,
І руки, й ноги, і підряд кирпичі,
Все, як в людей.
А щось таки моє.

Ото сини! І спритні, і проворні.
Таких не візьме ні дубець, ні шворінь.

Бо що помітив:
От поб'ються десь,
Або розсадять об грудки коліна —
Кров не тече...
У них якась там лімфа,
Густа і жовта, наче холодець.

Ростуть — як на підбір — стрункі, шикарні.
І схожі — мов портрети в перукарні.
Та метушаться, бігають, верть-круть!
А звуть себе — таке й не чув ніколи:
Тик — замість Тихона,
А Мик — замісів Миколи.
То я тоді тик-мик, не доберу.

Скорочено не звик я та й не вмію,
А мовлю до якогось там: Андрію,—
Воно од злості ледь не помира.
До того ж у найменнях плутався часто,
То й став їх називати —

Номерчата

І кличу всіх тепер по номерах.

Ще й підписав,

Щоб краще розрізняти,

Тут, біля вух —

То сьомий, то десятий,

І ясно все мені, як два плюс три.

Взяв ультрафіолетове чорнило —

Воно таке моєму серцю миле,

Бо я шаную темні кольори.

Еге ж, тих чисел просто не побачиш:

Потрібні очі сторожки,

Собачі,

Звірині,

Ось такі хоч, як мої...

А тут Котигорошко скося глипнув:

— Під три чорти! Та хай би я осліпнув,

А відрізня людину від змії!

Тож не хвалися, то не хитра справа,

Вже якось буде, знайдеться управа

І на твоїх мальованих синків!

Г о р и н и ч

— Ти ба, який ти гордий та шалений!

Все з кулаками тягнешся до мене,

Ось почекай,

Я доказать хотів:

Мої хлоп'ята — показні, пригожі,

Настирливі, у кожні двері вхожі,

А ще тобі відкрию головне:

Вони якраз по світу і разносять

Оте "Бездумне зілля", що і досі

На білім світі втримує мене.

— То що, сказав своє останнє слово?

Тепер уже ти битися готовий?

— Гаразд, Котигороше.
Що ж, ходім
До лісу... бо як знімемо гармидер,
То тут іще міліція приїде,
Обом усиплють по п'ятнадцять діб.
Та й вийшли геть. А з-за порт'єрки швидко
Буфетниця метнулася до шибки:
— Ото дивися, П'урко, та й мовчи! —
Гаврилович подавсь до автопарку,
За ним ступав отой рішучий парубок,
Ще й дрюка за собою волочив.

* * *

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ

Автобусик за поворот крутий
Звернув і зупинивсь, коли за вікнами
З'явилася зупинка "Заповідник",
Де двоє попросилося зійти.

— Ось бачиш ці ліси? — спитав Горинщ,
Там, в глибині, осичники й горішники,
Ізвори та некошена трава.
Нема ані рибалки, ні мисливця.
І я в оцих краях і поселився,
Аби мене ніхто не турбував.

...Вони вступили в той первісний край,
У чагарі, що кабани порили.
Запахли різко дряпоштан, парило,
Здала озвався болотяний бугай.

І от незабаром
Відшукали вони
Широку галявину
Та й розійшлися по різні боки,
Як на дуелі.
Тут можна і силою помірятися.
Змій вхоркався,
По автобусах в тісному одязі наїздивші

Та й каже до хлопця:

— Я все одно за тебе сильніший,
Так що ти, мабуть, починай першим.

Чим битися будемо?

— Хто чим може!

— Навкулачки?

— Е ні, я почну не так! —

Виважив Котигорошко свій дубець,
Підійшов трохи до Змія та й мовить:

— Я стану ближче до тебе,
Бо ти мене, мабуть, не почуєш.

(А сам думає:

"Я ж готувався, почитаю йому

Щось таке із своїх віршів,

Аби він учадів.

А тоді палицею його і доконаю".)

Та й почав на нього Шум та ніч напускати:

Чорні кручі віч-на-віч,

Чагарі чатують ніч...

Читає та й бачить,

Що Змій ніби аж засинає,

Хилить голову...

Котигорошко підтягує ломаку,

Аби вдарити...

Коли це Горинич —

Трін вухами —

І всі букви осипалися,

Зашелестіли, як листочки.

— Досить, досить, щось я нічого не втямлю!

Якось воно усе не до ладу,

Читай щось інше!

— Чекай, я ось підійду ближче

Та ще свою зброю спробую!

— Що ти мені "ближче" та "ближче",

Наче казочку про Колобка розказуєш!

Та добре, пробуй уже свою зброю.
Лише не читай казна-що,
Я ж сам літературний герой.
Бо як розсерджусь,
То забуду всі наші умови
І враз проковтну.

Заховав Котигорошко палицю за спину
Та й почав читати вірша,
У якого часто буква "л" повторюється,
Аби льодом Змія заморозити.
А Змій дихнув гарячим —
І тільки вода та пара із тієї криги.

— Ну, тепер втретє почитаю! —
Каже Котигорошко
І виставляє уже свою найгрізнішу зброю
Літеру "р":

Грізно криця креше іскри,
Від удару кремінь тріснув...
Гори гуркають громами,
Перевали та провалля...

Загуркотів словами,
Як дробарка,
Що камінь перебирає.
Наче ручку крутив.
А Змієві стало жарко від пари,
То зняв свого вельветового піджачка,
А під ним — луска.
Слова по ній,
Мов камінчики,
Поторохтіли і розсипалися.
І ніякої шкоди —
Почухали трохи та й годі.
— Ну все, досить.
Слабкі ще у тебе вірші,

Аби мене перемогти ними,—
Сказав Змій Горинич.—

Але тепер уже моя черга.
Правда, я оце поїв у буфеті,
То не буду зараз тобою вечеряти.
Покажу тебе завтра Своїм синам, Номерчатам,
Хай ще вони твої вірші послухають
Для загального розвитку.
Похвалюся — який я гарний батько,
Яку пташку вловив.
Потім і придумаю на свіжу голову,
Що із тобою робити.
Так ти ще трохи погуляй на волі,
Із білим світом попрощайся.
Я теж відпочину.
Люблю покачатися по сирій траві,
Я ж від природи.

І Змій почав качатися по землі,
Неначе коні на лузі,
Та об стовбури тертись,
Аби луска не позлипалася...

...Ну от і все. Он там, біля калин,
Присядь на камінь, відпочинеш трошки.
Ти б знов щось написав, Котигорошку?
Та де вже ти писатимеш, коли

Блокнотика нема, ні олівця —
Злизав Гориня з столу за розмовою.
І за тобою підглядають сови,
І над душею кажани висять.

Зосталась ніч, а потім, ледь розвидниться,
Змигнуть над головою пазурі.
І скрикне мати: — А поглянь, старий,
Що за прикмета? Дзеркало розбилося.

Сира земля навіки уяремить,
Але не ця тебе мордує вість,
А те, що все, усе було даремним —
І вірші, і надії — цілий світ!

Бо що слова, коли вони безсилі
Найважливіший виграти двобій,
Та бездоганність точеного стилю,
Якщо у ньому висушено біль?

...А вже посутеніла далечінь,
Лягає прохолода поміж верби.
Оце в селі повідчиняли двері,
Щоб дихалося легко уночі.

Вологою повіяло з садка,
Де розрослися яблуневі щепи,
Де стежка обережненька така,
Що й квітки не зачепить.

О як усе згадалося в цей час,
До рисочки пізналось, до останку:
І поле, й шлях, і те ясне дівча,
Що в путь подарувало кошенятко.

Зливалася з деревами трава,
І тихо ідучи понад водою,
Оту народну пісню заспівав:

Туман яром,
Туман долиною...
За туманом
Нічого не видно,
Тільки видно
Дуба зеленого,
Під тим дубом
Криниця стояла,
В тій криниці
Дівка воду брала...
Та й впустила
Золоте відерце,
Засмутила
Козакові серце...

Щовечора,
Іще малим, було,

Цю пісню чув, коли сільські дівчата,
В дрібненькі горстки пов'язавши льон,
Ішли поволі мимо хати.

А він припишкне, сяде на вориння
Та вже й собі замріється отак...
І навіть ненька хлопця не сварила,
Що стовпчики старенькі розхита.

І так воно переєдналось в голосі —
І щастя, й жаль, і гіркота пригод,
Аж ніби стрепенулись верболози,
Вловивши якось почуття його.

І ніби й справді — лугом, над левадою
Пішов туман з густих очеретів
І став довкола землю покривати,
За бережечки вилившись круті.

І десь отам, де сиві явори,
Мов задзвеніло... далі... трохи ближче...
То дівчина з відерцем до кринички
Спускалася по стежечці згори.

Поволеньки... Отак то йде, то стане,
Оступиться з доріжки в лободу.
Звідкіль вона взялась? Хороша станом,
Задумана, білява на виду.

Невже... Оленка? І шовкова прошва,
І стрічка з переливом золотим.
Чому ж примовк? Співай, Котигорошку,
По воду тихим голосом веді.

Вона із-за тієї з'явилась брами,
Де Зміїв дім-палац біліє мармуром,
Якраз капусту порала брюссельську,
І раптом чомусь заболіло серце,
Якимсь перехопилося сум'яттям,
Немов після дощу запахло м'ятою,
Повіяло вітрами із горішника,

І як стояла — так і з дому вийшла.

Босоніж наближалася помалу,
І зникла,
І не видно за туманом...

Ну а Змій лежав тим часом
І хвалив себе самого:
"Добре, що не схрумав хлопця —
Перед сном таки не варт.
Певно ж,
Схуднути потрібно.
Бо того й дивися — згодом
Попід хмарами де-небудь
І застукає
Інфаркт".

І коли до нього пісня
Долетіла незабаром,
Не повів Гориня й вухом —
Що тривожитись дарма?
Думав:
Це Котигорошко
Знов римує тари-бари,
І спочатку тільки пирскав на туман.
Та, побачивши Оленку,
Аж підскочив спересердя,
Аж хвостом забив об землю,
Загарчав,
Запарував:
— Це куди ж вона метнулась,
Не накинувши й керсетки,
Може,
Здумала тікати,
Як траплялось попервах?

Чи забула,
Що не вийти з зачарованого лісу?
Де не стане —
Кожна стежка повертатиме назад.
А коли ітиме прямо —

То назустріч лиховісно
Підніматиметься миттю
Непролазна дереза.

А тепер Котигорошко
Перестріне біля річки!
Ну а той дороги вивчив,
Як добився аж сюди!
Бач, схопився і щодуху
Чимчикує до сестрички,
От і виберуться звідси,
Переплутавши сліди.

Ні, хоч капосне дівчисько,
Та Гориню не обманить!
Він давно живе і мудрий,
Так би мовити, як змії.
Та лише побіг за нею,
Як заплутався в тумані.
І не видно вже нічого...
Лиш відерця передзвін.

Налетів на грушу-дичку...
Там ударився об корінь...
Там з розгону так і втрапив

У обривистий байрак.
От оцей Котигорошко,
Завжди щось таке учворить!
І чого я з ним звязався?
Несерйозний він дітвак.

Не погоня, а, звиняйте,
Чортзна-що і збоку бантик!
Десь Оленка зовсім поряд...
Майже поруч...
І нема.
Ну, зухвалець! Бач, затіяв
Гратися в "сліпої баби"!
Затулив туманом очі —
Спробуй дівчину спіймать.

Аж коли це біля нього
"Стук" — відерце об цямриння.
А тоді як забряжчало...
Наче випало із рук.
— Ага-га! — зрадів Горинич.
І до краю очамрілий,
Вже не тямлячи нічого,
Так і кинувся на звук.

Стрибонув,
Перечепився об криничний зруб низенький,
І в ту ж мить загуркотіло...
Мов запалася земля.
Аж відлунням прихилило
Ясени і заросельки,
Зашипіло,
Зашкварчало...
| Розвіялася мла.
І осяяв ясен місяць
Конопельки біля броду,
Кимсь розсипану соломі,
Верболози де-не-де

І Оленку серед луку,
Що оце прийшла по воду
Та в криницю і впустила
Відеречко золоте.

Ось підбіг Котигорошко.
Та й нагнулися обое
Над цямринням.
А в криниці
Піна збилася руда,
Вирувало, плюскотіло...
А тоді востаннє бовтнуло,
Покрутилася на місці
Й заспокоїлась вода.

І на них війнула знизу
Не лише холодна сирість,
А й настій із трав гірчавих,

Той, яким виводять міль.
З долину і звіробою,
Із їдкою дивосилу.
І як втрапив у криницю —
Так і задихнувся Змій.

Ще й спливла луска зміїна,
Ніби ряска над водою.
А оглянулись довкола —
Перед ними, як в саду,
В ріст пішли і так запахли
Чистотіл із чередою,
Що й повітря перемили
І розвіявсь гадський дух.

* * *

СЕРЕДИНКА

Ну а далі було як по-писаному:
Пройшов Котигорошко
Під трьома брамами залізними,
Гукає братам:
— Виходьте, невільники! —
А ті зраділи,
Покидали віники,
Повідставляли граблі й лопати,
Та розступаються перед ним — високі, лобаті,
На нього знічено дивляться,
А він же низенький,
То й посхиляли свої потилиці.
А вже Оленка —
Та й братику, та й миленький,
І з такою пошаною
Та щирим поклоном
Садовить на покуті:
— Ти ж визволив нас із полону! —
Заставила стіл до краю,
Налисники та сметанку
Ближче до нього переставляє,
Аж брати пересміюються

Та все допитуються в Котигорошка:
— Як це ти отак просто Змія вколошкав?
Невже тільки тим,
Що під ніс щось мугикав?

А один:
— Ги-ги, на мене після вареників
Напала гикавка.
То, може, знаєш слово та її заговориш?
Можна так, а можна й за гроші.

Тут інший озвався: — Дивина, аякже!
Таке кожна баба скаже:
"Іди, гикавко, до води,
Кого хочеш напади —
Чи вола, чи корову,
А чи дівку здорову..." —
Взяли його на кпини,
Вдарили по спині,
То й проковтнув языка разом з гикавкою.

Посиділи, погомоніли,
А за годинку
Найстарший в дорогу велить збиратися
Та й мовить:
— Браття!

Нам стільки добра досталося нині,
Що візьмемо: коней чи по машині?
— Е-е, — закричали, — нам ліпше коні!
Вони дорожчі сьогодні!
Отож тугенько собі наб'ємо копилку! —
Дісталася й Котигорошкові якась там кобилка,
Та й рушили з того нечистого місця,
Доки ще світить місяць.

От Котигорошко плечі розправляє,
Братів закликає:
— Нумо, браття, тепер уже й ви допоможіте.
Впень вирубаємо Зміїний рід,
Буде нам весело жити!

Понишпоримо по драговинах та по мочарах,
Пошукаємо відьомських отих Номерчаток
Та Пропасницю,
Щоб не лякали підпасків
Та не полохали чесну громаду.
Ми ж тепер сильні, вже дамо собі раду! —
А браття —
Тихцем, тихцем —
Подалі від нього, позаду:
— Нас же не так і багато!
— Он там щось крадеться — зліва і справа!
— І, взагалі, це непевна справа! —
А він рвонувся, аж здибився кінь:
— Я сам буду битися, раз ви такі!

Брати —
Ні в сих ні в тих.
— Ото шура-бура почнеться,
То й нам не минеться.
Доведе нас до чортового паліччя,—
Як не вб'ють, так покалічать.
Шу-шу, шу-шу між собою
Та й мовлять так лагідненько:
— Ти б відпочив перед боєм!
А ми подумаємо при нагоді —
З якого боку
На цих Номерчат заходить.

Ліг — та й незчувся,
Як втома склепила очі,
І сниться — ніби його волочать
Кущами та шелюгою,
А він не може і відхилиться...
За комір набилася глиця.

А тоді ще хтозна-звідки
Налетіли комарі.
Ледь розплющились повіки,
Бачить: сонце угорі,
Білобока на ялині
Скрекотить на весь лісок.

І збагнулось по хвилині,
Що ніякий це не сон!

Руки скручені за спину,
Ні конячки, ні братів...
Завертає за вільшину
Тільки низочка слідів.

Як же так?
Таж день навколо!
Чи ридати, чи кричать?
Ні Пропасниці не зловиш,
Не спіймаєш Номерчат.

Пізно! Пізно! От халепа!
Лиш дурна сльоза пече...
— Е, цього уже не треба! —
Витерсь мовчки об плече,
Запримітив кошеня
Недалечко у травиці...
От і вся його рідня!
Він покликав: — Кицю, кицю...

І воно прибігло прудко,
Замурчало і вляглось.
Наче каже:
— Ось я, ось!
Проживемо, якось буде...

Хочеш, мишку уловлю?
І горішок прнхшпо.
Не Журися, люлі-лю...
Знаєш, я ж тебе люблю...

І надибали на нього
Аж під вечір пастушки.
Розв'язали руки й ноги,
Познімали мотузки.

...Він додому добирався
Поїздами днів зо два.

А в дворі — народу рясно,
Збіглись глянуть на дива.

Скрізь машини — стати ніде!
Тут і преса, і кіно.
До шибок прилипли діти,
Аж висаджують вікно.

Заирнув і він до хати
Та й усе збагнув тоді:
У кутку Оленка й мати,
А брати — на видноті.

Із завісів знято двері,
Всюдисущі репортери
Пишуть, клацають, снують.
У братів значимі факти,
Кажуть:
"Билися отак-то",—
Інтерв'ю гуртом дають.

— Ми робили те-то й те-то!
Бачте — в нас бригадний метод:
Гриць держався за хвоста,
Никодим тягнув за вуха,
На вогонь у пащі дмухав,
А по лобі бив Остап.
А Панько,
Макар, Матвій

Отаке робили саме
І на другій голові.
В сіни вбіг Котигорошко.
— Ей, куди це ти? Не можна!
Крикнув жевжичок міський.
Став наш хлопець на порозі,
А брати від нього — врозтіч,

Аж посипались миски.
...Не минуло й півгодини,
Як роз'їхались машини,

Стало тихо у дворі.
Він із матір'ю старою

Та з коханою сестрою

Мирно й любо говорив.
А тоді підвівся з лави:
— Ну то як, надбали слави?

Що похнюпились, братки?

Хоч що хоч мені кажіте,
Я не буду з вами жити,
В світ піду, раз ви такі!

* * *

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ

Ще припікало сонечко,
а все-таки
Холодні тіні кидали садки.
І край дороги просто на газетки
Повикладали яблука тітки.

Одна із них нагнулася до кошика
І, найспіліших взявши кілька штук,
Гукнула жартома Котигорошка:
— На, хлопче! Зятем будеш, покуштуй.

— Спасибі вам.
Чомусь мені здається так,
Що я тут був. Як звучить оце село? —
Аж ось неподалік біля переїзду
Відразу три машини загуло.

Спинилися. І довгождані дині
Шофери вибирали швидкоруч.
В кабіні висипалц на сидіння
І повні відра жовтобоких груш.

Він мовчки подививсь на це юрмовисько,
І на виду потроху посвітлів.
Пішов собі... І обережно, боязко
Почав рядочки лаштувать зі слів:

"О світе ясний, як це справді гарно,
Отак, єдиним помахом руки,
Вхопить відро, ще й друге — для напарника,
Й не рахувать на здачу мідяки.

І як це легко, щоб не'говорили,
Возити цеглу, паливо, фосфат,
У спеку й дощ, буває прямо й криво,—
Не скрізь воно дороги та асфальт.

А вже на вечір (ой, на тихий вечір!)
Загальмувати край своїх воріт.
На кузов повисаджувать малечу,
Статечно з нею щось обговорить.

А в хаті присолити борщ із півником,
Прихвалювать гарячі деруни.
І навіть, як малеча забібікає,
Не проганять — хоча заборонив..."

...Іде Котигорошко, бурмотить,
Римує степ, осіннє небо, хвіртку.
І все йому вдається, вочевидь,
І він потроху думає про збірку.

Спадає сонце, жовте, аж густе,
І десь під серцем чує теплу повінь,
Бо це життя — велике, і просте,
І невсипуще, й сповнене любові.

Принаймні він хотів би, щоб таким
Воно було,
і ради цього варто
І шлях цей невідомий торувати,
І подружити з вітром шерехким.

Бо доля що?
Допоки сил стає,
Ось тут, у кулаці, її тримає.
Чи добра, чи лиха — якась та є.
А розтулив — ніякої немає.

Він вперто буде жити, не засне,
По власній волі не зімкне повіки,
Якщо почує, що хоч десь під вікнами
"Бездумне зілля" листом шелесне.

Між стебел, там, де найчорніша тінь,
Напевне, поховались Номерчата.
Ще ж треба й ту дрібноту корчувати!
Та він їх переможе й поготів.

Побореться, журитися дарма!
У нього ж руки й голова на місці.
Щоб між людьми не повелося змійства,
Він ладен чорту й роги обламать.

...Отак завзяттям подумки горів,
І раптом, як зайшов у крайню вуличку,
Котигорошко повернувся рвучко —
Впізнав маленький дворик і поріг.

Це ж тут уже бував якогось дня,
З дівчам привітним розмовляв потому.
— А ти ж чого, ледаче кошеня?
Хоч би проснулось та сказало "няв" —
То ж я тебе узяв із цього дому.

Воно лише зиркнуло крадькома
Та й знову заховалося в торбинку.
— Еге, та й справді хазяїв нема!
Замок на дверях.
Підожду хвилинку. —
Коли це через тин гукнув сусід:
— Ей, не сиди! — і викашлявся в руку.
Стара до сина подалась ледь світ...
— Але ж, здається, тут буває внука...

— Олеся в місті десь живе...

Вона

В село, хоч зрідка, наїжджає здалека.

Тоді одягне бабиного ватника,

Та все в городі —

З ранку дотемна.

Або в садку —

Чи так їй що, чи смутно,

Сидить собі,

Хустиною запнута

Терновою...

Замислена якась...

Сусід щось говорив,

Та вже й не чути —

Горошко геть пішов,

Не прислухавсь.

...За тижнем — тиждень.

Стерся олівець.

Минали дні — замріяні, бентежні.

Від зошитів поважчали кишені,

Вже й приморозки вибили чебрець.

Ну а тепер податися куди?

В полях повсюди скінчено роботи,

Отож не зможе підробить, як доти,

Коли до Змія в гості він ходив.

Не той сезон. Впаде зима лиха.

В котельню б, кочегаром влаштуватись.

Руками доведеться помахать,

Та, певно, буде час і віршувати.

Допоки в топці стугонить вогонь,

Багато б малювалося в уяві...

І він почав дивитись на об'яви,

Звернувши до містечка одного.

Побіля ринку — що то воно є? —

Біжать, штовхають всі Котигорошка.

— Убий-и-ли Змія! — чути за ларьочком.
Купуйте першосортне муміє!

Аж де не взявсь чубатий молодик,
Вхопив поета нашого за руку:
— Щоб я обпік, якщо збрешу, язик!
Це справді ви!
Я радий вам, як другу.

То як братки?
Мабуть, ні пари з вуст?
О, я про це і в пресу щось просуну!
Мою не пригадаєте парсуну?
Представляюсь:
Репортер я,
Крутивус.

— Здоров, раз так! Давай уже на ти!

— І я за це! Порозумілись файно! —
І раптом похопився:
— Ой, зажди! —
І щось простяг в кульочку целофановім:

— Поглянь,
Зміїне муміє купив.
Скажи — чи справжнє?
Може, обдурили?
Ти знаєш краще,
Ти ж Зміюку вбив.
Там тягнуть з ями цілими барилами.

Узяв Горошко,
Витрусив, нюхнув:
— А пахне гадом, хай би йому трясця!
От зухи! Вже й торгують... Ну і ну.
А тільки мінімальна концентрація.

Ану ходімо зараз, подивлюсь.
Мене заїло... Це погані жарти.
І враз шепнув:

— Стривай-но, Крутивус!
Йй-богу, достеменні Номерчата.

Горинич їх такими й описав:
Банькаті, довгошії та вертляві.
Ліворуч — мій,
Другого зв'яжеш сам.
Ох, буде ж вам, болотяні прояви!

А Крутивус потилицю пошкріб:
— Та що це,
Продають свого татусика?

— Та не стовбич!
Хапай хутенько дріт.
А в мене є на них міцна мотузка.

В два пальці свиснув наш Котигорошко,
І, в чому річ не втямивши гаразд,
На всі боки сипнув товчок урозтіч,
А торгаші давай згрібати грошики —
Тут хлопці їх і пов'язали враз

Та й тягнуть за собою, як телят.
Вони ж плетуться, битися не звикли.
Відчули друзі — щось не те... Аж глядь —
А ті зіщулились... І миттю зникли.

Такі маленькі стали... шусть в кущі...
Немов щури. Перевертні, аякже!
— Горошку,
Та лови ж,
Лови мерщій! —
А він лиш відмахнувся:
— Що ти кажеш...

Куди там бігти!
Вже не дожену.
Погрався, наче хлопчик у війну.
От справді, що тупий, немов колода.

Подумав би,
Мені ж не в первину —
Вже вмію воювати з їхнім кодлом.

Не подолать так просто Номерчат,
Хоч би яким я сильним був і вправним.
Я ж маю вірші для такої справи!
Чому ж тепер забувся, промовчав?

А Крутивусу якось невтямки:
— Ти що,
їх просвіщать зібрався, чуєш?

— Та ні,
Які там з ними балачки!
Вони ж безкровні,
Їх не розхвилюєш.

Ти розумієш, в світі є слова,
Поеднані так дивно між собою,
Що, прозвучавши, виростуть вербою,
Камінням стануть,
Спекою,
Рікою
Чи терновинням кожне ожива.

Я б їх сказав —
І в гори, поміж скель,
Потрапили б, як в пастку, бузувіри.

Не випустило б марево пустель,
У грозовому полум'ї згоріли б.
Моя душа зробилася зірка,
Навчилась вибирати справжнє, суще
І у чужих,
І у своїх рядках...

— Так, значиться, ти й до письма тямущий? —

Вусань Його ударив по плечу:
— У нас в газеті єсть одна посада,

Якраз для тебе!
Їдем,
Я ручусь! —
І ось уже містечко те позаду.

Летить експрес. Хитаються вогні,
В купе Котигорошко напівтемнім.
"Еге ж, не треба бідкатись мені,
Що не зостався працювати в котельні.

Діла жаркіші в мене на порі,
Поміж людей підуть слова гуляти.
Я ж не для себе,
Я ж не для шухляди
В своїх долонях
Ті листочки грів".

* * *

РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ

Що ж далі наш герой? Та будьте певні:
Працює другий рік в газеті енній,
Встигає скрізь
і в поле поспіша:
Не скопиться без нього, не змолотиться,
Розпитує, переглядає, котиться
Та вже й везе від зайчика вірша.

Усякі з ним траплялися пригоди.
От якось лист в редакцію приходить:
— Ой, пробі! Розберіться! Поможіть! —
Туди Котигорошка як послали,
То Номерча, що крало хліб і сало,
Дотла згоріло в себе в гаражі.

Поміж колег про нього йдуть легенди,
Що два заготівельники-агенти,
Як скаргу він прибув перевірять,
Не дочекались премій та авансу,
Втекли самі з контори, поховались —

Не довелося їх і витурлять.

Казали — в хлопця очі гіпнотичні,
Чи лінії на пальцях магнетичні.
Та нам відомо краще, в чому річ:
Приходилося круто Номерчатам,
Не знаю точно, скільки з них почаділо,
Та зменшився добряче їхній рід.

І побратим з'явився в нього ще один:
Це — Вернидуб. А далі, за сюжетом,
І третьому назватися пора:
Квартира в нього єсть однокімнатна,
Йому до тридцяти, а не жонатий,
Ви здогадались? То ж — Вернигора.

У нього й мешкав наш Котигорошко.
(Там невеличкий він займав куточок.)
Жили вони у злагоді, сяк-так.
Вернигора до хлопця був уважненький,
Щоранку для обох приносив ряжанку
І в книгах розбирався — не простак.

...Хазяїн десь по місту бурлакує,
Котигорошко вдома сам, друкує.
Вже вечір припадає до вікна.
А я тим часом вам признаюсь нишком,
Що це якраз виходить в нього книжка, —
Така для нього радісна вона.

Додрукував... Пішов у ближній сквер
Улюблений... Туди, де баби скіфські
До нього усміхалися по-свійськи,
Закутавшись в передвечірній смерк.

На лаві примостився біля сумки,
Кіт приласкавсь,
Приліг йому па руки, —
Підріс він,
Став пухнастим і гладким.
"От люблю вдачу має —

Знов дрімає.
Ну й гарно!

Що ж, не хвилюватись марно
Навчився в нього теж за ці роки.

Сідай в тролейбус,
Ой ти, коте-кітку,
У передмістя рушимо до тітки".
От їдуть...
Раптом кіт пустивсь тікати.
Запирхотів і вибіг на зупинці —
І до метро.
Горошко навздогінці,
Ледь встиг ускочить,
Вкинуть п'ятака.

* * *

РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ

От спускається вниз —
Кота наздогнати зміг-таки.
Той усе іще рветься,
Випускає сердито кігтики.
Люди,
Світлом підземним,
Як срібним пилком припорошені,
Пропливають навстріч...
Раптом зойкнуло звідкись:
— Горошенько!

Він обличчя підвів,
Дивиться, не розуміючи,—
Там припала до поручнів
Незнайома
Чорнява дівчина.
Ой, невже незнайома?
Деся ж із нею балакав ти...
Наче... наче Олеся...
Угору пливе ескалатором.

І зникають,
Вкриваються млою,
Не прикличеш, не спиниш,
Карі приятні очі,
Не видні за сірими спинами.

"І чого я, тетеря,
Закляк унизу на площадці?
Ну, котисько, почав,
Так і далі ж побігли
За щастям!"

Ой пошвидше,
Перестрибом,
Вгору,
Ось уже й вихід.
Листя,
Зметене в купу,
Шурхоче, як мокрі віхті.

І вона біля дерева
Осмінулась губами тремтячими,
Так тужливо поглянула:
— Вже й не вірила,
Що побачимось...

І кохання зійшло
Понад вечором цим пригірклим.
Зайнялася для них
Сором'язлива,
Крихітна зірка.
На осінніх вітрах,
В листопадових парках обшарпаних,
У долонях пригрілось
Щебетливим, цікавим пташатком.

А коту-воркоту
Це прийшлося не до вподоби:
Це ж бо він вигрівався
В їхніх долонях подовгу.
А тепер його в торбу запхнули...

З'їсти б жар-пташеня коли б то!
Та воно аж пашить,
Може й вуса йому обпалити.

...Я не все описав,
У сердечних заплутався тонкошах.
От побрались вони,
Покропились лютневим дощиком.
По весільній вечірці
На пероні зійшло товариство —
Він, Вона й Вернидуб —
Щось до них промовляє поривчасто:

— От минули твої незгоди,
Котигороше,
Та як буде трудно,
Побратиме,
Звертайся, прошу.
От поїдеш до мами
На млинчики та палянички
Та й вертайсь до роботи.
Як-не-як, ти вже автор книжки.

...Рушає наш поїзд.
На трохи залишимо місто,
Та правда, кохана, це знаємо тільки самі,
Що більше на світі не буде такої іскристої,
Такої розвихреної, засніженої зими.

Спасибі, метро. За те, що в грудневі морози,
Коли закрутило снігами і крига спинила Дніпро,
Навпроти книгарні я з нею стрічався на розі,
І вздовж Ботанічного саду ми бігли до тебе, метро.

Ми бігли туди, на твій ескалатор, і потім,
Ступивши на сходинку вище, неначе зійшовши
на трон.

Вона мої щоки, пошерхлі на вітрі холоднім,
В долонях своїх зігрівала... Ти все пам'ятаєш, метро.

Ну що мені з нею було до тісного пасажу,
Столичних кав'ярень, і джазу, і навіть сумного П'єро?

Ми знову сідали в зелені твої диліжанси,
І нас, ніби давніх знайомих, ти вкотре приймало, метро.

О як це не вперше і ким починалося, хтозна:
Під'їзди... тераси... вагони... чи й просто небесне шатро...
Любов, мабуть, завжди бездомна. Спасибі за те,
що бездомна!

Бо, значить, не держиться домом.

Спасибі за неї, метро!

...Село було як село:
Зверху сонечко цвіло,
Низом річечка текла —
Не велика, не мала.

По старих дубових дошках,
З-під яких вилазив мох,
Через міст Котигорошко
Йшов із Лесею удвох.

Каже: — Ось на цьому боці,
Де під берег в'ється шлях,
Мама прала на потоці
Й горошиночку знайшла.

Ну а потім, як відомо,
Я на світі об'явивсь.
Ти ще, ластівко, не втомлена?
Може б, далі подались?

Ось на пагорб, недалечко,
Де колись од череди
Перепілчине гніздечко
Я в траві обгородив.

— Анітрішечки не зморена! —

І помчали в два крила,
Ген туди, де полем зораним
Стежка-прослідок лягла.

Аж коли якимось чином —
Я того не знаю й сам —
Знову звідкись горошина
Покотилась...
Чудеса?

А можливо, молодята
Бігли скраю по грядках,
Зачепили там зернятко —
От і випало з рядка.

Гуки... скоки... ледве встигли —
Та його швиденько хвать!
А тоді нараз притихли
І збентежено стоять.

Хлопець — наче з мосту в воду
Бух! — узяв та й попросив:
— З'їж, Олесенько, ну спробуй:
Може, в нас ще буде син.

Отакий завзятий, сильний,
Дасть підлоті одкоша.
В теплім запічку не всидить,
Не заплісніє душа...

На вечірнім теплім леготі
Він дружиноньку обняв.
А вона як скрикне:
— Леле!
Десь поділося зерня!

Ой пропало!
Ой впустила!
Он біліє вдалині...
— Не журися!
Тільки б, мила,

Ти зосталась при мені.

Та не схлипуй проти ночі,
Вже воно не пропаде...
Хай біжить,
Куди там хоче.
Хтось таки його

Знайде...

* * *

РОЗДІЛ ДВАНADЦЯТИЙ

Промчить трамвай — і стихне все кругом
Тут, в передмісті, де в будинку тітчинім
Так затишно золотокосій дівчинці
Клубочком ниток гратися з котом.

Сусідка вбігла, у долоні сплескує,
Дитиночку в пухкеньку щічку — цмок!
— О, як ви гарно обжилися, Лесенько!
А скільки у маленької цяцьок!

Ой, зразу видно, любить тато Інночку.
Таке ж тихеньке, очі — як барвіночок.
Але ж чому, Олесю, ти сумна?

— Його нема, подруженько, нема!
Четвертий день не чуто і не видно.
Казав, швиденько матінку провідаю,
А ти днів два попорядкуй сама.

— Нічого там не трапилося з ним,
Ось він оце візьме й приїде завтра!

— Ой ні, навряд! Я хочу розказати —
Мені оце й поганий сон приснивсь...

...О, почали уже тлумачить сон!
Тож знається жіноцтво на прикметах.

Та бачите, і сам я розкумекав,
Що в нього справи там не перший сорт.

Котигорошко десь добряче влип,
Підлаштували щось там Номерчата!
Вони ж хотіли всюди величатись,
А він ганяв їх,
Звів на воду й хліб.

На пошуки зібрався Вернидуб,
Але про їхні завтрашні пригоди

З нової казки знатимете згодом,
А я від цього діла відійду.

Син біля столу крутиться з м'ячем:
— Давай-но у футбол зіграєм, таточку! —

Швиденько зараз допишу остаточок
Та й приберу папір з-перед очей...

* * *

ОСТАТОЧОК

Ні, не можемо з вами
Забути про ту горошинку,
Що не дісталася Лесі,
Впала тоді на стежинку,
Покотилася з горба на горбок,
Приспівуючи,
Як отой Колобок:

— Хай живе меткий горох!
Я утік оце від двох,
І дарма вони за мною
Так сумують — ох та ох!

їм, дурненьким, легше так:
Бо вродився б я, козак,
Неслухнянисько,

Товчій,
Будь кого б заморочив!
Певно ж, буду через місяць
Із колиски випадать,
На руках зі мною мама
Буде й хату замітять.

Потім понизу-низенько
Стіни вимажу зеленкою.
І ніяких іграшок:
Дайте
Пральний порошок!

Та вони ж усе облишать,
Не напишуть ні рядка.
Хай вже буде в них дочка!
Довго спатиме у ліжечку,
Насмоктавшись молочка.

А тим часом горошинка
Опинилась поміж хат.
І якась проворна жінка
Обома руками — хап!

— Так не можна, непорядок,
Слід в кишеню заховать.
Занесу для поросятка,
Чи самій покуштувать?

А зернятко запручалось:
— Ще чого не вистачало!
Ця замкне мене у льох!
Виросте тоді у неї
Жера Жерович Торох.

Дірочку знайшов маленьку
І мерщій з кишені втік.
І далеко-предалеко
Покотивсь, куди хотів.

...Десь пізніше, по бетонці

Проїжджали "Жигули".
Молодичка у віконце
Бачить — щось там на землі.

Ах, здається, горошина!
От удача, ти диви...
І, залишивши машину,
Вже шукає у траві.

То була інтелігентка,
Вивчила і те, і се...

Знала — це зерня маленьке
Чарівніше над усе.
А воно такої мамки
Не бажає, хоч ти плач.
Та й сховалося у ямку,
Щоб нізащо не знайшла.

Гнівno так бурмоче знову:
— Сяде, бач, за реферат,
Хто ж для мене колискову
Буде ввечері співать?

...От чи коротко, чи довго,
А в якийсь погідний день
Бачить він: через дорогу
Дівчина весела йде.

І коли її примітив,
Зразу й вирішив чомусь:
— Ох, яка ж вона привітна!
До цієї підкочусь.

Гарна, в білому беретiku,
Ще й легесеньке пальто,
І несла вона ракетки —
Бігла грати в бадмінтон.

Кинула зерня швиденько
В сумку, що через плече,

Наче скельце зелененьке,
Як була дитям іще.

В сквері півники й настурції...
Біля лавки звіддалік
Хлопець чорнобривий тупцяє,
Хвилювався, аж збілів.
Ну, зустрілись, розбалакують,
Каже: сумно їй одній.

А сьогодні будем, Владику,
Разом цілий вихідний.

А зернятко так гадає:
— Та мені вже все одно:
Хоч танцюйте,
Хоч стрибайте,
Тільки сумку, вибачайте,
Не забудьте у кіно.

І пищить собі, мудрує:
— Добра в Галочки рука:
Погойдає, нагодує,
Буду в чистих пелюшках.

Та і він ласкавий — видно!
Сам затягне пояска,
А накупить, що потрібно,
Для рідненького синка.

Місяць спатиме над хатою,
Мерехтітиме бузок.
Тож химерних навігадують
Сім кошеліків казок.

Зараз я втомився трішки —
Тільки й чути:
— Я...
— А ти? —
Вірно ви нарешті вирішили
Взять назавтра паспорти.

Ой гуляли далеченько,
Без обіду,
Без вечері,
От і з'їла щось таке —
Чи драже, чи крихту булки,
Чи солодко, чи гірке...

От скажете: автор несе ахінею —
Мовляв, дитинка сама прибігла до неї.
Тепер уже й першокласники не вірять,
Не те, що дорослі,—
Нібито їх знайшли в капусті
Або в горосі.
Е, якби-то воно так просто робилося, без дивовижі,
То й хлопчик у них народився б інший,
І виростав би
З першого дня, з колиски,
Такий собі лінюх, нечема та бовдурисько.
А то ж бачите — пара як пара,
А дитина в них — як з неба зірка упала...
І як такі люди ясні з'являються —
Невідомо нікому.
Ну як ви оце поясните по-науковому?
Немає на це готових доказів ані проектів.
Отож-то, людоньки,
Слухайте, мабуть, поетів.
Минають роки...
В молоденької мами вже тобі й зморшки...
Не так-то легко з маленьким Котигорошком.
Одного разу він і говорить:
— Що сталося, нене?
Пташки на вишнях листя склювали зелене.—
І вона йому гладить тоненьке волосся:
— Це ж осінь, сину...
— А я і не знав, що єсть осінь. —
Його не цікавить форма —
Ямби... хореї... алітерації так само.
Єдина формула щастя: "Віддайте сина мамі!" —
Кричить, як побачить, що йде з дитсадка забирати...
А то іще щось таке намислить на завтра:
— Хочу бути зайчиком,

Як оцей, на малюнку,—
На синіх луках.
Приший мені
Довгі вушка і довгі лапки,
А татко
Принесе такого самого киптарика,
І я умітиму чеберяти. —
І такий уже радий-радий.
Він пізнав
Уже й перше горе на своєму віку —
Хотів повторити "квітку ось яку",
А вимовлялось "ваку"...
— Не можу,— плаче, припадає до маминої спідниці.
Та й усім нам нелегко дається правильне слово,
Лишень придивіться.
Витри свою замурзаненьку щоку.
Нехай тобі зозуля відлічить, не міряючи, "ку-ку"
Десь там,
У наступному столітті,
Коли мені
Уже й сонечко не засвітить.
І я не знатиму,
Якого ти гарту,
З ким ти будеш битися,
Кого перемагати,
А прийдеться — куди вже дітись,
І зло, і добро
Залишаємо в спадок дітям...
Про тебе напишуть і прочитають балади й трактати
Ті, що зараз лише пробують
Читати й писати.
А я не відаю прийдешнього, я ж не ворожка.
На цьому — прощай.
Зоставайся здоровий, Котигорошку.